

**Kitabu cha kucheza cha
Watumiaji Mahiri**
Kujenga Mtandao Wenye Afya.

Injini Isiyoonekana.

Tunaamka, na iko hapo. Kabla kikombe cha kwanza cha kahawa hakijamiminwa, wengi wetu tayari tumejihusisha na mashine ngumu zaidi kuwahi kubuniwa na wanadamu. Tunaangalia hali ya hewa, tunachanganua vichwa vya habari, au tunapitia mlisho wa nyuso zinazojulikana na za kigeni. Inahisi kama uchawi—safu isiyo na mshono, ya ajabu iliyofunikwa juu ya uhalisia wetu wa kimwili.

Lakini intaneti si ya kichawi. Ni **injini** .

Ni injini kubwa, ya kimataifa, na isiyoonekana kwa kiasi kikubwa inayoimarisha uchumi wetu, maisha yetu ya kijamii, na zaidi na zaidi, mitazamo yetu ya ukweli. Kwa miongo kadhaa, tumekuwa tukifurahi kuwa abiria, tukifurahia kasi na urahisi bila kuinua kofia. Lakini kama tulivyoona katika miaka ya hivi karibuni, injini inapoanza kuvuta sigara—wakati faragha inapoharibika, taarifa potofu zinaenea, na sehemu ya "kijamii" ya wavuti inahisi kuwa kinyume na kijamii—kuwa abiria tu haitoshi tena.

Mabadiliko kutoka kwa Mtumiaji hadi Mbunifu

Kitabu unachoshikilia, *Kitabu cha Watumiaji Mahiri* , kinafikia hatua muhimu katika historia yetu ya kidijitali. Tunapita enzi ya "kusonga haraka na kuvunja mambo" na kuingia katika enzi inayotutaka "tufikirie kwa kina na kujenga vizuri."

Dhana kuu ya kitabu hiki cha michezo ni rahisi lakini ya kina: **Intaneti yenye afya si kitu kinachotupata; ni kitu tunachounda kupitia chaguzi zetu za kila siku.**

Kuwa "Mtumiaji Mahiri" ni kurejesha umiliki. Inamaanisha kwenda zaidi ya jukumu la sehemu ya data tulivu kwa ajili ya algoriti ili kuvuna na kuwa mshiriki hai katika mfumo ikolojia wa kidijitali. Ni kuhusu kuelewa utaratibu wa "Injini Isiyoonekana" ili tuweze kuielekeza kuelekea mustakabali unaohudumia ubinadamu, badala ya msingi tu.

Ramani ya Barabara kwa Raia wa Kisasa

Kitabu cha Mahiri cha Watumiaji wa Mwisho hakikuombi kuwa mwanasayansi wa kompyuta au mtaalamu wa usalama wa mtandao. Badala yake, kinakuomba uwe **mwangalifu** . Kinatoa zana za kuvinjari ulimwengu wa kidijitali ukiwa macho wazi, kikikufundisha jinsi ya kutambua nguvu zisizoonekana—algoritimi na mifumo ya biashara—ambazo huunda uzoefu wako mtandaoni.

Utakapomaliza sura hizi, "Invisible Engine" haitakuwa ya ajabu sana. Utakuwa na ufahamu wazi wa haki zako, majukumu yako, na nguvu zako.

Intaneti ndiyo kifaa bora zaidi cha muunganisho na ubunifu ambacho tumewahi kujenga. Ni wakati wa kujifunza jinsi ya kuiendesha ipasavyo.

Karibu kwenye kiti cha udereva.

Orodha ya Yaliyomo

Injini Isiyoonekana.		mimi - ii
Sura ya 1:	Kufafanua Kiini—ICANN ni nini?	01
Sura ya 2:	Kamati ya Ushauri ya Jumla (ALAC) na Miundo yake.	04
Sura ya 3:	Mzunguko wa Sera—Jinsi Mbofyo Unavyokuwa Sheria.	08
Sura ya 4:	Kulinda Uwanja wa Michezo—Ukaguzi wa Afya wa DNS.	10
Sura ya 5:	Kukubalika kwa Wote—Intaneti kwa Kila Mtu.	16
Sura ya 6:	Kitabu cha Michezo kwa Vitendo—Jinsi ya Kujiunga na Mazungumzo.	19
Hitimisho:	Nguvu ya Sauti Yako katika Mfumo wa Wadau Wengi.	21
Faharasa:	Akizungumza "ICANN-ese"	23

Sura ya 1

Kufafanua Kiini—ICANN ni nini?

Kila asubuhi, mabilioni ya watu huamka na kufanya mfululizo wa mila zisizoonekana. Tunaangalia barua pepe zetu, tunaingia kwenye akaunti zetu za benki, tunahudhuria madarasa ya mtandaoni, na tunawasiliana na wapendwa wetu kuvuka bahari. Tunapitia mazingira haya makubwa ya kidijitali kwa kiwango cha uaminifu ambacho, kusema ukweli, ni cha kushangaza. Tunadhani "barabara" zitakuwa wazi, "ishara" zitaelekeza mahali sahihi pa kwenda, na "vitongoji" tunavyotembelea vitakuwa salama.

Lakini je, umewahi kutulia na kujiuliza **ni nani anayeitunza ramani?**

Kwa wengi wetu, intaneti inahisi kama huduma—kama maji au umeme. Tunaiona tu inapoharibika. Hata hivyo, tofauti na maji au umeme, intaneti haisimamiwi na serikali moja ya kimataifa au shirika moja pekee. Ni rasilimali inayoshirikiwa, inayoongozwa na mchakato wa kipekee, "chini hadi juu" ulioundwa ili kuhakikisha kwamba hakuna chombo kimoja kinachoweza kutimiza masharti.

Wengi wetu tunatumia intaneti kama gari: tunageuza ufunguo na kutarajia iende. Lakini ni nani anayeamua jinsi "barabara" zinavyojengwa na ni nani anayepata "bango la leseni"? Kitabu hiki kinahusu watu walio nyuma ya pazia—**Jumuiya ya Watu Wote**—ambao wanahakikisha kwamba intaneti inabaki imara, salama, na, muhimu zaidi,

inazingatia mahitaji ya mtumiaji binafsi.

Pengo la Utawala

Kwa muda mrefu sana, mazungumzo kuhusu jinsi mtandao unavyoendeshwa yamefanyika katika vyumba vilivyojaa wahandisi, wanasheria, na watetezi. Hii imeunda "pengo la utawala." Kwa upande mmoja, una wataalamu wa kiufundi wanaofanya maamuzi kuhusu Mfumo wa Majina ya Kikoa (DNS); kwa upande mwingine, una **Mtumiaji wa Mwisho** - mtu ambaye maisha yake yanaathiriwa na maamuzi hayo.

"Kitabu cha Watumiaji Mahiri" kimeundwa kuziba pengo hilo.

Kiini cha Mfumo: ICANN na Kwa ujumla

Katikati ya ulimwengu huu kuna **ICANN** (Shirika la Intaneti la Majina na Nambari Zilizopewa). Kazi ya ICANN ni kuhakikisha mfumo wa intaneti unaohusisha wadau wengi unafanya kazi—kuweka mtandao imara, salama, na unaoweza kuendeshwa kwa pamoja.

Lakini ICANN inajua kwamba mfumo wa kiufundi ni mzuri tu kama watu unaowahudumia. Hapa ndipo **Jumuiya ya At-Large** inapohusika. Ikiwa na mamia ya **Miundo ya At-Large (ALSes)** kote ulimwenguni na Wadau Binafsi, jumuiya hii ndiyo sauti iliyoteuliwa ya mtumiaji binafsi wa intaneti. Iwe wewe ni mwanafunzi jijini Nairobi, mmiliki wa biashara ndogo huko Buenos Aires, au mstaafu huko Berlin,

At-Large inahakikisha haki na maslahi yako yanalindwa .

Kwa Nini Kitabu Hiki cha Mazoezi Ni Muhimu Sasa

Tuko kwenye njia panda. Kadri intaneti inavyopanuka ili kujumuisha watumiaji bilioni wanaofuata, changamoto zinaongezeka:

- **Usalama:** Tunawezaje kuwazuia wahusika waovu kuiba "anwani" tunazoamini?
- **Upatikanaji:** Tunawezaje kuhakikisha kuwa intaneti inafanya kazi kwa kila mtu, bila kujali lugha wanayozungumza au hati wanayoandika?
- **Shirika:** Tunawezaje kuhakikisha kuwa sera si kitu *kinachotutokea tu* , bali ni kitu tunachosaidia *kuunda* ?

Utapata Nini Ndani

Kitabu hiki si mwongozo wa kiufundi; ni **ramani ya uwezesaji**. Tutaondoa msamiati na "ICANN-ese" ili kukuonyesha:

- 1· Jinsi "kitabu cha simu" cha intaneti kinavyofanya kazi.
- 2· Jinsi unavyoweza kutumia **Muundo wako Mkuu wa eneo lako** ili kushawishi sera ya kimataifa.
- 3· Hatua za vitendo za kujenga mtandao "ulio na afya zaidi"—mtandao ambao ni salama zaidi, unaojumuisha watu wengi zaidi, na unaoeleweka

zaidi.

Intaneti ndiyo maabara bora zaidi ya muunganisho wa binadamu kuwahi kujengwa. Lakini inahitaji matengenezo. Inahitaji watetezi. Muhimu zaidi, **inakuhitaji** .

Karibu katika jamii. Tuanze kujenga.

Sura ya 2

Kamati ya Ushauri ya Jumla (ALAC) na Miundo yake.

Ili kukusaidia kupitia mandhari ya kimataifa ya ICANN, ni muhimu kujua ni "mtaa gani" unaoishi. ICANN inagawanya ulimwengu katika **Mashirika matano ya Kikanda kwa Ukubwa (RALOs)**.

Hizi hutumika kama vituo vya kikanda vinavyokusanya Miundo Mikubwa ya Kieneo (ALSes) ili kujadili sera na kutetea mahitaji yao mahususi ya kieneo.

Nguvu ya Collective: Kelele ya 250+

Ni rahisi kuhisi kama sauti moja imepotea katika kelele za kidijitali. Katika mfumo ikolojia wa kimataifa, mtu mmoja anayepiga kelele kuhusu ongezeko la bei huenda asibadilishe mawazo ya mjumbe wa bodi. Lakini **Kamati ya Ushauri ya At-Large (ALAC)** hubadilisha hesabu.

- **Mtandao wa ALS:** Kuna zaidi ya **Miundo Mikubwa 250 (ALSes)** duniani kote—vikundi vinavyowakilisha watumiaji binafsi wa intaneti kutoka Nairobi hadi New York.
- **Upanuzi:** Wakati vikundi hivi zaidi ya 250 vinapojipanga; vinawakilisha mamilioni ya watumiaji. Hii ni **Nguvu ya Pamoja**.

- **Makubaliano kama Sarafu:** Katika mfumo huu, kadiri watu wanavyokubaliana zaidi, ndivyo hoja inavyobeba uzito zaidi. Wakati jumuiya ya At-Major inapozungumza kwa sauti moja, si pendekezo tu; ni **agizo** ambalo wadau wa kiufundi na makampuni hawawezi kulipuuza kwa urahisi.

Kupata Mahali Pako: Ramani ya RALO

Tumia jedwali lililo hapa chini kutambua ni RALO gani inayowakilisha maslahi yako kulingana na mahali unapoishi au mahali ambapo shirika lako linafanya kazi:

Jina la RALO	Eneo Lililofunikwa
AFRALO	Afrika
APRALO	Asia, Australia, na Pasifiki
EURALO	Ulaya
LACRALO	Amerika Kusini na Karibiani
NARALO	Amerika Kaskazini

Maeneo Muhimu ya Kuzingatia

- ✓ Kukuza ukuaji wa sekta ya DNS, ujumuishaji wa kidijitali, na usaidizi wa lugha za wenyeji.
- ✓ Kusimamia eneo la lugha lenye utofauti zaidi; kuzingatia sana Kukubalika kwa Wote (IDNs).
- ✓ Mkazo mkubwa katika haki za kidijitali, faragha (uwiano wa GDPR), na uwazi wa mtumiaji wa mwisho.
- ✓ Kuziba pengo la kidijitali na kuhakikisha upatikanaji wa intaneti kwa bei nafuu na salama kote katika eneo hilo.
- ✓ Ulinzi wa watumiaji, sera ya usalama wa mtandao, na ufikiaji wa jamii kwa raia.

Ni Wasifu Upi Unaolingana Nawe?

Ili kukusaidia kuamua jinsi ya kushiriki, angalia hizi "Watu Wakubwa" tatu za kawaida. Ni ipi inayofanana nawe zaidi?

1. Wakili wa Dijitali (Mwanachama wa ALS)

- **Wao ni akina nani:** Mwanachama wa kikundi cha haki za watumiaji cha eneo husika, klabu ya teknolojia ya chuo kikuu, au tawi la jamii ya intaneti.
- **Lengo Lao:** Kuhakikisha kwamba sheria za kimataifa haziathiri vibaya uwezo wa jamii yao kufikia wavuti.
- **Hatua:** Wanajiunga na **RALO yao ya Mkoa** ili kupiga kura kuhusu kauli za sera na kuhudhuria mikutano ya kikanda.

2. Mpenzi wa Sera ya Teknolojia (Mwanachama Binafsi)

- **Wao ni akina nani:** Mtaalamu au mwanafunzi ambaye ana shauku kuhusu jinsi intaneti inavyosimamiwa lakini si sehemu ya shirika rasmi.
- **Lengo Lao:** Kuchangia utaalamu wao kwa vikundi vya kazi kuhusu mada maalum kama vile **Matumizi Mabaya ya DNS** au **Faragha** .
- **Kitendo:** RALO nyingi (kama EURALO na NARALO) huruhusu **Uanachama wa Mtu Binafsi** , na kukuruhusu kushiriki bila kuhitaji kuongoza shirika.

3. Raia Mwenye Hamu (Mtazamaji)

- **Wao ni akina nani:** Mtu anayetumia intaneti kila siku na anataka kuendelea kupata taarifa kuhusu vitisho vya usalama na haki zake.
- **Lengo Lao:** Kuelewa "kwa nini" nyuma ya mabadiliko ya intaneti na kulinda afya yao binafsi ya kidijitali.
- **Hatua:** Wanajiunga na **Jarida la At-Large** na hufuata vipindi vya maoni ya umma vinavyoathiri usalama wa mtumiaji wa mwisho.

Hatua Inayofuata: Kuchora Ramani ya Athari Yako

Kila ALS au mwanachama binafsi huanza na mtu mmoja akiuliza, *“Hili linaathirije jamii yangu?”* Ukishatambua RALO yako, unaweza kupata orodha ya mashirika yaliyopo katika nchi yako ya kujiunga, au hata kuanzisha yako mwenyewe.

Sura ya 3

Mzunguko wa Sera—Jinsi Mbofyo Unavyokuwa Sheria.

Sera haipaswi kuwa fumbo. Uundaji wa sera mara nyingi huhisi kama "sanduku jeusi" - lililofichwa katika vyumba vilivyofunikwa kwa mbao au orodha changamano za barua pepe. Lakini katika ulimwengu wa utawala wa intaneti, imeundwa kuwa kinyume chake. Huu ni **mfumo wa Makubaliano ya Chini-Juu** , mfumo ambapo sheria zinazosimamia intaneti hazitolewi na serikali au shirika moja, bali hujengwa na watu wanaoitumia.

1. Kutambua Tatizo: Kuanzia "Hilo Linakera" hadi "Hilo ni Sera"

Kila sheria huanza na cheche. Kwa kawaida huanza wakati mtu—mwenye biashara ndogo, mpenzi wa teknolojia, au mtetezi wa watumiaji—anapogundua kuwa kitu hakifanyi kazi.

- **"Pain Point":** Chukua mfano **wa kupanda kwa bei ya jina la kikoa** . Wakati gharama ya .org au .com inapongezeka ghafla, sio suala la ankara tu; ni suala la sera.
- **Kuingia kwenye Rada:** Tatizo hubadilika kutoka malalamiko hadi kuwa njia ya sera linapoibuliwa ndani ya jamii. Kupitia **Vikundi Kazi** na **Ripoti za Masuala** , jamii hutambua kama tatizo ni la mara moja au ni mwenendo wa kimfumo unaohitaji sheria mpya.

- **Kichocheo:** Mara tu "maumivu" yanapoandikwa, husababisha mchakato rasmi wa kuchunguza suluhisho.

2. Vipindi vya Maoni ya Umma: Kiti Chako Mezani

Ikiwa mzunguko wa sera ni mazungumzo, **Kipindi cha Maoni ya Umma** ni wakati ambapo mazungumzo yanapotolewa kwako. Hii ndiyo sehemu iliyo wazi zaidi ya mchakato, lakini mara nyingi haitumiki sana.

- **Dirisha la Ushawishi:** Kabla pendekezo lolote halijawa sheria, lazima lichapishwe kwa ajili ya uchunguzi wa umma. Hili si jambo la kawaida tu; ni sharti la kisheria na kiutaratibu.
- **Kwa Nini Mchango Wako Ni Muhimu:** Watunga sera mara nyingi ni wataalamu ambao wanaweza kukosa uhalisia wa "mahali pa kazi". Kwa kuwasilisha maoni, unatoa **data halisi** wanayohitaji ili kuona matokeo ya sheria iliyopendekezwa.
- **Uwazi:** Kila maoni huhifadhiwa na lazima yazingatiwe. Sauti yako inakuwa sehemu ya kudumu ya rekodi ya umma, ikiwawajibisha watunga maamuzi.

Sera ni njia ya mtandao ya kuamua jinsi tunavyoishi pamoja mtandaoni. Kwa kuelewa mzunguko huu,

unahama kutoka kuwa mtumiaji tulivu hadi kuwa mbunifu hai wa mustakabali wa kidijitali. **Mwongozo wa anayeanza kwa mchakato wa uundaji wa sera katika ICANN ni sehemu ya mfululizo wetu.**

Sura ya 4

Kulinda Uwanja wa Michezo: Ukaguzi wa Afya wa DNS.

Intaneti yenye afya huanza na "kitabu cha anwani" chenye afya. Katika ulimwengu wa ICANN, **Matumizi Mabaya ya DNS** si hitilafu ya kiufundi tu; ni matumizi mabaya ya makusudi ya mfumo wa jina la kikoa ili kusababisha madhara. Ingawa uboreshaji wa mtandao ni mgumu, dalili za "kuvuja" mara nyingi huonekana ikiwa unajua wapi pa kuangalia.

"Matano Makubwa" ya Matumizi Mabaya ya DNS

ICANN na washirika wake waliopewa mkataba (watu wanaouza na kusimamia majina ya viko) wanazingatia aina tano maalum za madhara. Kujua kategoria hizi hukusaidia kuelewa unachokabiliana nacho:

1. **Ulaghai:** Kukudanganya utoe manenosiri au taarifa za kadi ya mkopo kwa kujifanya kuwa chapa unayoiamini (km, barua pepe ya "benki").
2. **Programu hasidi:** Programu hasidi inayoingia kwenye kifaa chako kupitia kikoa ili kuiba data au kufunga faili zako (Ransomware).
3. **Botnets:** Mtandao wa "zombie" wa kompyuta zilizoambukizwa unaodhibitiwa na mshambuliaji mmoja, mara nyingi hutumika kuharibu tovuti zingine.
4. **Usambazaji Dawa:** Shambulio la kisasa zaidi linalokuelekeza kwenye tovuti bandia hata kama

utaandika anwani sahihi kwenye kivinjari chako.

5. **Barua taka:** Barua pepe nyingi ambazo hazijaombwa—hasa zile zinazotumika kama "lori la kufikisha ujumbe" kwa aina nyingine nne za matumizi mabaya hapo juu.

Ukaguzi wako wa Afya wa Pointi 5 wa "Bendera Nyekundu"

Kabla ya kubofya kiungo au kuingiza data yako, pitia orodha hii ya ukaguzi wa kiakili. Hizi ndizo alama za kikoa kinachotumika kwa matumizi mabaya:

- **[] Jaribio la "Kufanana" (Typosquatting):** Je, URL inaonekana kuwa mbaya kidogo? Washambuliaji mara nyingi hutumia micros0ft.com (yenye sifuri) au paypal-support-security.com badala ya kikoa rasmi.
- **[] Ujanja wa "Kuelea":** Kwenye kompyuta, elekeza kipanya chako juu ya kiungo bila kubofya. Angalia kona ya chini ya kivinjari chako. Je, anwani iliyoonyeshwa hapo inalingana na maandishi ya kiungo? Ikiwa kiungo kinasema "Benki Yako" lakini maandishi ya hover-text yanasema totally-real-site.xyz, ni mtego .
- **[] Hisia ya Hofu:** Unyanyasaji hustawi kwa dharura. Ikiwa kikoa au barua pepe inadai akaunti yako

itafutwa ndani ya "saa 2" isipokuwa ubofye sasa, kuna uwezekano inajaribu kukwepa mawazo yako muhimu.

- **[] Uchunguzi wa "Kikoa Kidogo":** Makampuni halisi kwa kawaida huweka jina lao moja kwa moja mbele ya `.com` au `.org`. Kuwa mwangalifu na masharti marefu kama vile `account-update.verification.security.official-bank.com.randomsite.net`. Kikoa halisi hapa ni `randomsite.net`, si benki.
- **[] Mapungufu ya "Lugha":** Kampeni nyingi za unyanyasaji duniani hutumia tafsiri otomatiki. Tafuta maneno yasiyo ya kawaida, sarufi iliyoharibika, au salamu ya "kawaida" (kama "Mteja Mpendwa") ambapo kwa kawaida ungetarajia jina lako.

Uboreshaji wa Usalama wa 2024

Kufikia **Aprili 2024**, ICANN ilitekeleza sheria mpya na kali zaidi kwa wasajili (makampuni yanayouza vikoa). Sasa wanalazimika **kimkataba** kuchukua hatua wanapopokea "ushahidi unaoweza kutekelezwa" wa ukiukwaji wa sheria tano kuu.

Hii ina maana gani kwako: Hutapiga kelele tena kwenye utupu. Ukiripoti tovuti ya ulaghai kwa msajili, wana makubaliano ya kisheria na ICANN ya kuchunguza na, ikiwa imethibitishwa, kuifunga.

Jukumu la ALS: Walinzi Wako wa Jumuiya

Huna haja ya kuwa mtaalamu wa usalama wa mtandao ili kupambana na matumizi mabaya ya DNS. Hapa ndipo unapohitaji **Muundo Mkubwa (ALS)** huja katika:

- **Elimu: Wataalamu** wengi wa afya ya akili (ALS) hufanya warsha ili kuwafundisha wazee, wanafunzi, na wamiliki wa biashara ndogo.
- **Utetezi:** Watafiti hukusanya data kuhusu mitindo ya unyanyasaji wa ndani na kuzileta kwenye jedwali la sera ya ICANN, kuhakikisha kwamba "ushahidi unaoweza kutekelezwa" unafafanuliwa kwa njia ambayo inalinda mtumiaji wa mwisho.
- **Usaidizi:** Ukipata kampeni kubwa ya ulaghai inayolenga jamii yako ya karibu, ALS yako inaweza kusaidia kusambaza ripoti hiyo kwa mamlaka sahihi za kikanda na Utekelezaji wa ICANN.

Zana ya Kuripoti: Kubadilisha Uelewa kuwa Vitendo

Kujua jinsi ya kutambua unyanyasaji ni nusu tu ya vita. Ili kujenga mtandao mzuri, lazima pia ujue jinsi ya kuripoti kwa ufanisi. Kifaa hiki cha zana hutoa njia iliyo wazi, ya awamu 4 ili kuhakikisha kwamba unapoona jambo, unaweza kufanya jambo fulani kulihusu.

Kuripoti Kabla: Kusanya Ushahidi Wako

Kabla ya kuwasiliana na mtu yeyote, unahitaji "kufungia eneo hilo." Wasajili na Utekelezaji wa ICANN wanahitaji **ushahidi unaoweza kutekelezwa** ili kuondoa kiko.

- **URL Kamili:** Sio tu "tovuti ya benki," lakini mfuatano halisi (km, <http://verify-bank-secure.top/login>).
- **Picha za skrini:** Uthibitisho wa kuona wa ukurasa wa ulaghai au onyo la programu hasidi.
- **Vichwa vya Barua Pepe:** Ikiwa matumizi mabaya yalifanywa kupitia barua pepe, vichwa vya habari vya kiufundi (sio mstari wa "Kutoka" tu) husaidia kufuatilia chanzo.
- **Muhuri wa Muda:** Uliona unyanyasaji huo lini?

Awamu ya 1: Tambua "Mwenye Nyumba" (Utafutaji)

Huwezi kuripoti kiko ikiwa hujui ni nani anayekisimamia.

1. Nenda kwenye [Zana ya Kutafuta Data ya Usajili wa ICANN](#).
2. Ingiza jina la kiko linalotiliwa shaka.
3. Tafuta "**Msajili Mdhamini**" na "**Barua pepe ya Mawasiliano ya Unyanyasaji.**"

Kumbuka: Ikiwa kiko kinaishia na msimbo wa nchi (kama [.uk](#) , [.br](#) , [.au](#) .[.in](#)), ni **ccTLD** . ICANN haina mamlaka ya kimkataba juu ya haya. Lazima

umtafute meneja katika [Hifadhidata ya Eneo la Mizizi la IANA](#).

Awamu ya 2: Ripoti ya Moja kwa Moja (Msajili)

Chini ya **Marekebisho ya Mikataba ya 2024**, wasajili wote walioidhinishwa na ICANN sasa wanatakiwa kuchunguza na kuchukua hatua za kupunguza athari wanapopokea ripoti "zilizothibitishwa vyema" za matumizi mabaya ya DNS.

- **Hatua:** Tuma ushahidi wako kwa "Barua pepe ya Mawasiliano ya Unyanyasaji" uliyoipata katika Awamu ya 1.
- **Cha kutarajia:** Unapaswa kupokea uthibitisho otomatiki. Msajili anaweza kusimamisha kikoa (na kuifanya isifikike) ikiwa matumizi mabaya yatakuwa wazi.
- **Uvumilivu:** Mpe msajili "muda unaofaa" wa kuchunguza (kawaida saa 24–48 kwa vitisho vya dharura kama vile ulaghai).

Awamu ya 3: Kuongezeka kwa Utekelezaji wa Mikataba ya ICANN

Ikiwa msajili atapuuza ripoti iliyothibitishwa vyema au atakataa kuchukua hatua kuhusu kesi iliyo wazi ya matumizi mabaya ya DNS, ni wakati wa kuzidisha hali hiyo.

1. Tembelea [Lango la Utekelezaji wa Mikataba la ICANN](#).

2. Chagua fomu ya "**Matumizi Mabaya**".

3. **Muhimu:** Lazima uambatanishe uthibitisho kwamba tayari umejaribu kuwasiliana na msajili (barua pepe yako uliyotuma na jibu/ukosefu wowote wa jibu hilo).

Awamu ya 4: Mtandao wa Usalama wa Jamii (Jukumu la ALS)

Wakati mwingine, ripoti moja haitoshi kuzuia shambulio kubwa. Hapa ndipo **Muundo Mkubwa (ALS)** unakuwa majukwaa yenye nguvu:

- **Kuripoti kwa Wingi:** Ikiwa mtu mwenye ALS anaona watu wengi katika eneo lake wakilengwa na kampeni hiyo hiyo, anaweza kutoa "tahadhari ya pamoja" kwa RALO yake.
- **Maoni ya Sera:** Ukiona mchakato wa kuripoti ni mgumu sana, ALS yako inaweza kuleta maoni hayo moja kwa moja kwa **ALAC (Kamati ya Ushauri ya At-Large)**, ambayo inashauri Bodi ya ICANN jinsi ya kufanya mfumo uwe rahisi zaidi kutumia.

Jedwali la Muhtasari: Niwasiliane na Nani?

Ikiwa tatizo ni...	Wasiliana nasi...	Kwa nini?
Ulaghai/Programu Hasidi	Msajili	Wanaweza "kuzima" jina la kikoja duniani kote.
Maudhui Haramu / Hakimiliki	Mtoa Huduma Mwenyeji	Wanadhibiti faili kwenye seva (maudhui).
Kutochukua Hatua kwa Msajili	Utiifu wa ICANN	Wanahakikisha msajili anafuata mkataba wao.
Ulaghai wa Ndani / Ulaghai	Polisi wa Mitaa / Cheti	Kwa ajili ya uchunguzi wa jinai na tahadhari za umma za eneo husika.

Sura ya 5

Kukubalika kwa Wote—Intaneti kwa Kila Mtu.

Intaneti ya kimataifa haiwezi kuwepo ikiwa inahitaji nusu ya dunia kujifunza lugha ya pili ili kuandika anwani ya wavuti. Universal Acceptance (UA) ni harakati ya kiufundi na kijamii inayohakikisha kwamba majina yote halali ya kikoa na anwani za barua pepe—bila kujali hati, lugha, au urefu wa herufi—yanaweza kutumiwa na programu, vifaa, na mifumo yote inayowezechwa na intaneti.

Zaidi ya Alfabeti ya Kilatini: Kuanzisha IDN

Kwa miongo kadhaa, Mfumo wa Majina ya Kikoa (DNS) ulikuwa na kikomo cha "LDH" (Herufi, Tarakimu, Vistari) vya alfabeti ya Kilatini. Hii iliunda kizuizi cha kidijitali kwa mabilioni ya watu ambao lugha zao za asili hutumia hati zisizo za Kilatini.

Majina ya Vikoa Yaliyowekwa Kimataifa (IDN) hutatua hili kwa kuruhusu majina ya vikoa katika lugha na hati za ndani, kama vile:

- **Kiarabu:** شبكة (dot- shaka)
- **Kichina :** .网络 (mtandao wa nukta)
- **Devanagari :** . भारत (dot-India)

Ili kubaki sambamba na miundombinu iliyopo ya DNS, hati hizi hubadilishwa kuwa umbizo linaloweza kusomwa na mashine linaloitwa **Punycode** (ambalo linaonekana kama

xn --[string]). Wakati kompyuta inaona msimbo, mtumiaji huona lugha yake ya asili, na kufanya intaneti ihisi kama nyumbani.

Lengo: Utendaji Bila Mshono

Kigezo cha mwisho cha Kukubalika kwa Wote ni usawa.

Tunajitahidi kwa ulimwengu ambapo:

- **user@email.thailand** (Kikoa cha Ngazi ya Juu kisicho cha ASCII)
- **用户@例子.中国**(anwani ya barua pepe kamili)
- **contact@business.photography** (TLD "mpya" ndefu)

Zote lazima zichukuliwe kwa uaminifu sawa na **user@email.com** . Hivi sasa, mifumo mingi ya zamani "huvunjika" inapokutana na anwani hizi—kuzikataa kama batili katika fomu za kujisajili au kushindwa kuelekeza barua pepe kabisa. Kufikia UA kunamaanisha kusasisha programu ya ulimwengu ili **Kukubali, Kuthibitisha, Kuchakata, Kuhifadhi, na Kuonyesha** majina yote ya kikoa mara kwa mara.

Jukumu la ALS: Utetezi kwa Raia wa Kimataifa

Ndani ya mfumo ikolojia wa ICANN, **Miundo Mikubwa (ALS)** hutumika kama sauti ya mtumiaji binafsi wa intaneti. Jukumu lao katika Kukubalika kwa Wote ni muhimu kwa

sababu UA si "kiraka" cha kiufundi tu—ni suala la usawa wa kidijitali.

Jinsi mashirika ya ALS yanavyosababisha mabadiliko:

- 1· Uelewa wa Eneo:** Kuwaelimisha watengenezaji programu za kikanda na biashara kuhusu kwa nini wanapaswa kusasisha mifumo yao ili kuunga mkono hati za eneo.
- 2· Ushawishi wa Sera:** Kushinikiza huduma za kidijitali za serikali kupitisha IDN, kuhakikisha raia wanaweza kuingiliana na serikali yao katika lugha yao ya asili.
- 3· Kupima na Kuripoti:** Kutambua tovuti au programu "zilizoharibika" ambazo hazikubali anwani za barua pepe za ndani na kuziripoti kwa Kundi la Uendeshaji la Universal Acceptance (UASG).

Ufahamu: Tunapofikia Kukubalika kwa Wote, haturekebishi tu hitilafu ya kiufundi; tunafungua uwezo wa intaneti kwa watumiaji bilioni wajao, na kuhakikisha "Wavuti ya Ulimwenguni Pote" hatimaye inatimiza jina lake.

Sura ya 6

Kitabu cha Michezo kwa Vitendo—Jinsi ya Kujiunga na Mazungumzo.

Sura zilizopita za kitabu hiki cha michezo zimefafanua waziwazi "nini" na "kwa nini" cha utawala wa intaneti. Sasa, tunageukia sehemu muhimu zaidi: **"jinsi gani."** Maarifa ni chombo, lakini ushiriki ni injini ya mabadiliko. Sura hii ya mwisho inatumika kama mwongozo wako wa kujiunga na jumuiya ya At-Large.

1. Tafuta Jukwaa Lako

Hauko peke yako katika safari hii. Kote duniani, kuna mamia ya **Watu Binafsi** —mashirika yasiyo ya faida, vikundi vya utetezi wa watumiaji, na taasisi za kitaaluma— ambazo zinawakilisha maslahi ya watumiaji binafsi wa intaneti.

Hatua Yako ya Kwanza: Tembelea [Tovuti Kubwa ya ICANN](#) na utumie saraka.

2. Jiunge na Kikundi Kazi

Huna haja ya kuwa mtaalamu wa kiufundi ili kuchangia. Kazi ya sera ya ICANN hufanyika katika **Vikundi Kazi**, ambapo "kipengele cha kibinadamu" cha mtandao kinajadiliwa. Iwe wewe ni wakili, mwalimu, mwanafunzi, au mstaafu, mtazamo wako ni muhimu.

- **Uundaji wa Sera:** Saidia kuunda sheria za majina ya kiko na faragha ya mtumiaji.
- **Teknolojia:** Jadili athari za teknolojia mpya kama vile IPv6 au blockchain kwa watumiaji wa mwisho.

- **Ufikiaji na Ushiriki:** Saidia kutafsiri misamiati tata katika lugha ambayo jamii yako inaweza kuelewa.
- **Mitandao ya Kijamii na Mawasiliano:** Tumia ujuzi wako wa ubunifu kueneza uelewa kuhusu haki za kidijitali.

3. Hudhuria Mkutano (Kimwili au Mtandaoni)

ICANN hufanya mikutano mitatu ya hadhara ya kimataifa kila mwaka katika miji tofauti duniani kote. Mikutano hii ni bure na iko wazi kwa kila mtu.

- **Ana kwa Ana:** Omba **Ushirika** au programu ya **NextGen@ICANN** , ambayo hutoa ufadhili kwa viongozi wanaochipukia kuhudhuria.
- **Kivitendo:** Kila kipindi hutangazwa moja kwa moja kwa tafsiri ya wakati halisi na vyumba vya gumzo. Unaweza kuinua mkono wako na kuuliza swali kutoka sebuleni mwako, na litasomwa kwenye rekodi kama vile umesimama kwenye kipaza sauti chumbani.

Imani ya Mtumiaji wa Mwisho

"Intaneti si ya mtu yeyote na kila mtu. Ushiriki wangu si haki tu; ni ulinzi unaoweka ulimwengu wa kidijitali wazi, huru, na salama kwa kizazi kijacho."

Hitimisho

Nguvu ya Sauti Yako katika Mfano wa Wadau Wengi .

Tulianza safari hii kwa kuiona intaneti kama injini kubwa isiyoonekana—ambayo mara nyingi tunaichukulia kirahisi hadi inaposhindwa. Kupitia kitabu hiki cha michezo, tumeondoa matabaka ya lugha ya kiufundi ili kufichua ukweli rahisi na wa kina: **Intaneti haitawaliwi na mfalme mmoja, shirika moja, au kundi la serikali za mbali. Inatawaliwa na wewe.**

Kiti Mezani

"Mchuzi wa siri" unaoweka intaneti ikiwa imara na wazi ni **Mfumo wa Wadau Wengi** . Tofauti na mashirika ya kitamaduni ya kimataifa ambapo serikali pekee ndizo zinazopiga kura, mfumo wa ICANN unahakikisha kwamba kila sauti ina nafasi mezani.

Kama mtumiaji wa mwisho, "kiti" chako kinashikiliwa na **Kamati ya Ushauri ya At-Large (ALAC)** . Muundo huu unahakikisha kwamba sera za kiufundi zinapoandikwa, athari kwa mwanafunzi katika kijiji cha vijijini au mtumiaji katika jiji lenye shughuli nyingi huzingatiwa. Bila sauti yako, meza imepotoshwa; pamoja nayo, intaneti inabaki kuwa rasilimali iliyosawazishwa na ya kimataifa.

Intaneti Yenye Afya ni Jukumu la Pamoja

Kujenga "mtandao wenye afya" si mahali pa mwisho; ni mchakato endelevu wa usafi, utetezi, na ushiriki. Kwa kusoma kitabu hiki cha michezo, tayari umechukua hatua

ya kwanza kuelekea kuwa **raia wa kidijitali (wa mijini au vijijini)** badala ya kuwa mtumiaji wa kidijitali tu.

- Sasa umejiandaa **kutambua matumizi mabaya ya DNS** na kulinda jumuiya yako.
- Unaelewa **mpango wa kuchochea matatizo** kupitia zana ya kuripoti.
- Unaijua **mtaa wako** —kuanzia AFRALO hadi NARALO.

Afya ya intaneti inategemea mapigo ya moyo ya watumiaji wake. Vifaa viko mikononi mwako, kiti kinakusubiri mezani, na mazungumzo tayari yanaendelea. **Karibu chumbani.**

Wito wa Mwisho wa Kuchukua Hatua: Hatua Zako Zinazofuata

Usiruhusu maarifa yaishie hapa. Afya ya intaneti inategemea mapigo ya moyo ya watumiaji wake. Hii hapa orodha yako ya mwisho ya athari:

1. **Tafuta Watu Wako:** Tembelea [Tovuti ya ICANN At-Large](#) na upate ALS katika nchi au eneo lako. Wasiliana nao.
2. **Zungumza:** Fuatilia michakato ya **Maoni ya Umma** . Huna haja ya kuwa mhandisi ili kusema, *"Sera hii inafanya intaneti iwe ngumu kwa watu katika jamii yangu kuitumia."*
3. **Washauri Wengine:** Shiriki sehemu za "Ukaguzi wa Afya" na "Kifaa cha Kuripoti" za kitabu hiki na mtu ambaye anaweza kuwa katika hatari ya vitisho vya kidijitali.

Wazo la Kufunga

Intaneti ilijengwa juu ya wazo kuu kwamba sote tunaweza kuunganishwa. Inastawi inapojumuisha watu wote, na inabaki salama tunapowa macho. Kwa kujiunga na jumuiya ya At-Large, hulindi mtandao tu; unalinda maabara kubwa zaidi duniani kwa ajili ya uwezo wa binadamu.

**Kitabu cha michezo sasa kiko mikononi mwako.
Kitumie vizuri.**

Kamusi: Kuzungumza "ICANN-ese"

Kupitia ulimwengu wa utawala wa intaneti kunaweza kuhisi kama kujifunza lugha ya pili. Faharasa hii inafafanua vifupisho na istilahi zinazojulikana zaidi utakazozipata katika jumuiya ya At-Large.

"Nani ni Nani" wa Utawala

Muhul a	Inamaanisha nini	Ufafanuzi wa Kiingereza Rahisi
ALAC	Kamati Kubwa ya Ushauri	Chombo chenye wanachama 15 kinachowakili sha sauti ya watumiaji binafsi wa intaneti ndani ya ICANN.
ALS	Muundo Mkubwa	Shirika la ndani au la kikanda

		(kama vile kundi la watumiaji au klabu ya teknolojia) ambalo limeidhinishwa rasmi na ICANN.
ICANN	Shirika la Intaneti kwa Majina na Nambari Zilizopewa	Shirika lisilo la faida la kimataifa linaloratibu "kitabu cha anwani" cha intaneti (DNS).
RALO	Shirika la Kikanda kwa Jumla	Vitovu vitano vya kikanda (Afrika, Asia/Pasifiki, Ulaya, Amerika Kusini/Karibi, Amerika

		Kaskazini) vinavyopang a ALSes .
--	--	--

"Mabomba" ya Kiufundi

- **DNS (Mfumo wa Jina la Kikoa):** Mfumo unaotafsiri anwani za wavuti zinazofaa kwa binadamu (kama vile `google.com`) kuwa anwani za IP zinazofaa kwa kompyuta (kama vile `192.0.2.1`).
- **gTLD (Kikoa cha Kiwango cha Juu cha Jumla):** Mwisho wa anwani ya wavuti ambayo haijaunganishwa na nchi, kama vile `.com`, `.org`, au mpya zaidi kama `.photography`.
- **ccTLD (Kikoa cha Ngazi ya Juu cha Msimbo wa Nchi):** Miisho ya kikoa iliyohifadhiwa kwa nchi au maeneo, kama vile `.uk` (Uingereza), `.jp` (Japani), au `.ng` (Nigeria).
- **IDN (Jina la Kikoa Lililowekwa Kimataifa):** Majina ya kikoa yanayotumia hati za ndani kama vile Kiarabu, Kichina, au Kisirili, na hivyo kuruhusu watu kupitia wavuti katika lugha yao ya asili.
- **Msajili:** Kampuni (kama GoDaddy au Namecheap) ambapo unaweza kununua na kusajili jina la kikoa.
- **Usajili:** Shirika linalosimamia orodha kuu ya majina yote ya kikoa chini ya TLD maalum (km,

Verisign inasimamia usajili wa .com).

Sera na Usalama

- **Matumizi Mabaya ya DNS:** Shughuli za makusudi na zenye nia mbaya zinazotumia mfumo wa jina la kikoa kusababisha madhara (Ulaghai, Programu Hasidi, Botnets, Pharming, au Spam).
- **wa Wadau Wengi :** Mfumo wa shirika ambapo pande zote—ikiwa ni pamoja na serikali, sekta binafsi, asasi za kiraia, na watumiaji wa mwisho—hushirikiana kwa usawa.
- **Maoni ya Umma:** Kipindi wakati wa mchakato wa kutengeneza sera ambapo ICANN inawaalika umma kwa ujumla kuwasilisha maoni yao kuhusu mabadiliko yaliyopendekezwa.
- **UA (Kukubalika kwa Wote):** Lengo la kuhakikisha kwamba majina yote halali ya kikoa na anwani za barua pepe—bila kujali urefu au hati—yanafanya kazi kikamilifu katika programu zote zinazowezesha na intaneti.
- **WHOIS / RDAP:** Itifaki zinazotumika kutafuta taarifa kuhusu nani anamiliki au kusimamia jina maalum la kikoa.

Ushauri wa Kifaida: Ukisikia neno wakati wa mkutano wa ICANN ambalo halipo kwenye orodha

hii, usiogope kuuliza!

Jumuiya ya At-Large inajulikana kwa kuwa mahali
pa kuingilia penye ukarimu zaidi kwa wageni.